

Η «συνεπιμέλεια» πριν και μετά τη μεταρρύθμιση στο Οικογενειακό Δίκαιο με τον ν.4800/2021

Αναστάσιος Μπραζιιώτης, προπτυχιακός φοιτητής Νομικής Σχολής, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Αντικείμενο του παρόντος άρθρου αποτελεί η ανάλυση των μεταρρυθμίσεων που επήλθαν στο Οικογενειακό Δίκαιο και συγκεκριμένα στο θέμα της «συνεπιμέλειας» με την ψήφιση του ν.4800/2021. Στην πρώτη ενότητα του άρθρου θα γίνει αναφορά στην έννοια της «συνεπιμέλειας», όπως αυτή γίνεται αντιληπτή από τη σκοπιά της νομικής επιστήμης. Εν συνέχεια, θα αναλυθεί ο θεσμός της «συνεπιμέλειας» και θα εξετασθεί η αόριστη νομική έννοια του συμφέροντος του τέκνου, η εξυπηρέτηση του οποίου συνιστά, άλλωστε, και τον σκοπό στον οποίον αποβλέπουν οι πρόσφατες νομοθετικές μεταρρυθμίσεις. Περαιτέρω, παρουσιάζεται η τάση που επικράτησε ως τώρα στην εγχώρια νομολογία όσον αφορά την ανάθεση της επιμέλειας ανήλικων τέκνων. Ολοκληρώνοντας τη δεύτερη ενότητα του άρθρου δεν παραλείπεται η αναφορά σε διαπιστώσεις και πορίσματα κοινωνιολογικών και ψυχολογικών ερευνών που σχετίζονται με την παρουσία και το ποσοστό συμμετοχής μητέρων και πατέρων στην ανατροφή των τέκνων.

Στην τρίτη ενότητα του άρθρου θα αναφερθούν οι κυριότερες μεταρρυθμίσεις που εισάγει ο ν.4800/2021 σχετιζόμενες με τη «συνεπιμέλεια», καθώς και το αν και πως ο θεσμός της «συνεπιμέλειας» κατοχυρώνεται από υπερθνητικούς κανόνες δικαίου.

Είναι βέβαιο πως κατά τη θέσπιση ενός νομοθετικού πλαισίου που αφορά στην εξυπηρέτηση του «βέλτιστου συμφέροντος» του παιδιού πρέπει να εκλειψουν οι οποιοσδήποτε ιδεολογικές και κομματικές προκαταλήψεις.

Δύσκολα θα μπορούσε κανείς, όμως, να διαφωνήσει με το ότι, πίσω από κάθε σύστημα δικαίου, υπάρχει ένα πολιτικό σύστημα το οποίο με τη δική του σειρά διέπεται από ιδεολογικούς και στρατηγικούς σκοπούς και ουσιαστικά διαμορφώνει, και μέσα από αυτούς, τους κανόνες δικαίου που ισχύουν εντός αυτού του συστήματος.^[1] Σχεδόν 40 χρόνια μετά την τελευταία μεγάλη μεταρρύθμιση του Οικογενειακού Δικαίου με τον ν.1329/1983 θα έχει, εκτός από μεγάλο νομικό, και μεγάλο κοινωνικοπολιτικό ενδιαφέρον να καταδειχθεί πώς αντιλαμβάνεται ο νομοθέτης τον θεσμό της οικογένειας και τον ρόλο του πατέρα και της μητέρας εν έτη 2021, με όλες τις ραχδαίες κοινωνικοπολιτικές και κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις που μεσολάβησαν.

Ι. Η έννοια της «συνεπιμέλειας»

Ός «συνεπιμέλεια» νοείται η επιμέλεια του τέκνου, η οποία ασκείται από κοινού και από τους δυο γονείς του. Η επιμέλεια του ανήλικου τέκνου αποτελείται από την ανατροφή, την εκπαίδευση και την επίβλεψη του, καθώς και τον προσδιορισμό του τόπου κατοικίας του σύμφωνα τόσο με το προϊσχύσαν άρθρο 1518 ΑΚ όσο και με το άρθρο 11 του ν.4800/2021 που το αντικαθιστά. Πρέπει, επίσης, να αναφερθεί πως η επιμέλεια συνιστά στοιχείο της γονικής μέριμνας, στο οποίο εντάσσονται, πέραν αυτής, τόσο η διοίκηση της περιουσίας του ανήλικου τέκνου όσο και η εκπροσώπησή του σε οποιαδήποτε υπόθεση ή δικαιοπραξία ή δίκη που να αφορά το πρόσωπο του τέκνου ή την περιουσία, του σύμ-

Ο θεσμός της συνεπιμέλειας δεν είναι καινοφανής στο ελληνικό οικογενειακό δίκαιο. Προβλεπόταν αναλυτικά στον ν. 1329/1983 όμως με την πάροδο 40 σχεδόν ετών κατέστη επιτακτική η αναθεώρησή του (ν.4800/2021)

[1] Απ. Γεωργιάδης, Εισαγωγή στη νομική επιστήμη, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 1η Έκδοση, Αθήνα 2020, σελ. 288.

Οικογενειακό Δίκαιο

φωνα με το προϊσχύσαν άρθρο 1510 ΑΚ. Συνεπώς, μπορεί να υποστηριχθεί πως εσφαλμένα γίνεται εν μέρει λόγος για «συνεπιμέλεια», εννοώντας την από κοινού άσκηση και από τους δυο γονείς του συνόλου της γονικής μέριμνας, όταν, από νομικής απόψεως, η επιμέλεια αποτελεί μέρος αυτής.^[2]

Βέβαια οι μορφές υπό τις οποίες ασκείται από κοινού η επιμέλεια του τέκνου μπορούν να διαφέρουν. Π.χ., οι γονείς μπορούν να λαμβάνουν από κοινού τις αποφάσεις για όλα τα σημαντικά θέματα που αφορούν το παιδί τους όσο το ίδιο το παιδί θα διαμένει κυρίως στον ένα γονέα και θα του παρέχεται η δυνατότητα να επικοινωνεί το περισσότερο δυνατόν με τον άλλον γονέα με τον οποίον δεν διαμένει. Η «συνεπιμέλεια» μπορεί να συνδυάζεται με την εναλλασσόμενη κατοικία του τέκνου, εάν και στο μέτρο που δεν αντίκειται στο συμφέρον του. Το παιδί μπορεί, δηλαδή, να διαμένει εναλλάξ για ίσα ή άνισα χρονικά διαστήματα στις κατοικίες και των δυο γονιών του. Η «συνεπιμέλεια», ιδίως υπό τη μορφή της εναλλασσόμενης κατοικίας του παιδιού προϋποθέτει, ωστόσο, γονείς που να είναι πρόθυμοι να αφήσουν κατά μέρος τις μεταξύ τους αντιθέσεις, ώστε να επιτευχθεί ο κοινός σκοπός που συνίσταται στην ομαλή ανατροφή του παιδιού τους^[3].

II. Η «συνεπιμέλεια» πριν από τη μεταρρύθμιση στο οικογενειακό δίκαιο με τον ν.4800/2021

Με τις θεμελιώδεις αλλαγές που επήλθαν στο Οικογενειακό Δίκαιο με τη μεταρρύθμιση του 1983, ο εθνικός μας νομοθέτης έθεσε ως κύριο γνώμονα για την απόφαση του δικαστή περί της ανάθεσης της επιμέλειας του τέκνου ή των τέκνων σε έναν από τους δυο γονείς ή από κοινού στους δυο γονείς το συμφέρον του τέκνου. Το συμφέρον του τέκνου αποτελεί αόριστη νομική έννοια την οποία καλείται να προσδιορίσει ο εκάστοτε εφαρμοστής του δικαίου^[4]. Αξιολογώντας όλα τα επιμέρους

στοιχεία της συγκεκριμένης περίπτωσης, ο δικαστής οφείλει να αναθέσει την επιμέλεια του τέκνου στον γονέα, ο οποίος θα εξυπηρετήσει στο μέγιστο δυνατό βαθμό το συμφέρον του τέκνου σύμφωνα με τον σκοπό του νόμου.^[5] Επειδή το κάθε παιδί, οι κάθε γονείς και οι συνθήκες διαβίωσης τους διαφέρουν, δεν θα ήταν σωστό, άλλωστε, εκ μέρους της νομοθεσίας να προβεί στη θεσμοθέτηση προτεραιοτήτων και κριτηρίων γενικής φύσεως, ώστε να προσδιοριστεί η έννοια του συμφέροντος του τέκνου.^[6] Επομένως, ορθώς τα προσδιοριστικά στοιχεία της αόριστης νομικής έννοιας του συμφέροντος του τέκνου δεν παρέχονται εξ αρχής από τον νομοθέτη στον δικαστή που καλείται να την εξειδικεύσει. Βεβαίως, ο δικαστής οφείλει σε κάθε περίπτωση, λαμβάνοντας την απόφασή του, να σεβαστεί και να συνεκτιμήσει την ισότητα μεταξύ των γονέων και να παραλείψει διακρίσεις που να αφορούν το φύλο, την κοινωνική προέλευση ή την οικονομική και περιουσιακή κατάσταση τους, αναγνωρίζοντας, όμως, απόλυτη προτεραιότητα στο συμφέρον του τέκνου^[7]. Από τη νομολογία γίνεται δεκτό πως, στα στοιχεία που βοηθούν τον εφαρμοστή του δικαίου να προσδιορίσει το συμφέρον του τέκνου, συγκαταλέγονται, μεταξύ άλλων, η προσωπικότητα των γονέων και η παιδαγωγική καταλληλότητα του κάθε γονέα.^[8] Επίσης, σημαντικό στοιχείο που συνεκτιμάται από το δικαστή είναι και ο συναισθηματικός δεσμός του παιδιού με τους γονείς και τα αδέρφια του. Οφείλει να αναφερθεί πως, σύμφωνα με τα συμπεράσματα της κοινωνιολογικής και ψυχολογικής επιστήμης, ο δεσμός του παιδιού με την μητέρα είναι πιο στενός από τον δεσμό του με τον πατέρα καθώς και ότι ο πατέρας εκτιμάται πως ακόμη και σήμερα συνεισφέρει σε πολύ χαμηλό πο-

Ο νομικός ορός «συνεπιμέλεια» του ν.4800/2021 μαρτυρά μια βασική διαφορά στο σχετικό σύστημα με τον προϊσχύοντα νόμο του '83 στον οποίο δεν προβλέπονταν η κοινή άσκηση της γονικής μέριμνας, απότοκο της οποίας είναι η ισότητα των γονέων

^[2] Χ. Σταμπέλου, Σκέψεις για το Σχέδιο Νόμου: Μεταρρυθμίσεις αναφορικά με τις σχέσεις γονέων-τέκνων, Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας 2021, σελ. 385.

^[3] Οι θέσεις της ΕΟΔ επί του νομοσχεδίου του Υπ. Δικαιοσύνης για την (συν)επιμέλεια τέκνων, www.eod.gr, σελ.1.

^[4] ΑΠ 945/2009.

^[5] Γ.Α. Γεωργιάδης, Ζητήματα από την κατανομή της άσκησης της γονικής μέριμνας μεταξύ των γονέων, Εφαρμογές Αστικού Δικαίου και Πολιτικής Δικονομίας 2016, σελ. 1.

^[6] Οι θέσεις της ΕΟΔ επί του νομοσχεδίου του Υπ. Δικαιοσύνης για την (συν)επιμέλεια τέκνων, www.eod.gr, σελ. 1.

^[7] ΑΠ 537/2012.

^[8] ΑΠ 952/2007, 126/2018.

Η «συνεπιμέλεια» πριν και μετά τη μεταρρύθμιση

σοστό (10-15%) στην ανατροφή του παιδιού.^[9] Γι' αυτόν τον λόγο, άλλωστε, στη νομολογία αναπτύχθηκε, επί σειρά ετών, η τάση της ανάθεσης της επιμέλειας του τέκνου στη μητέρα.^[10] Σε αραιότες περιπτώσεις παρατηρήθηκε το φαινόμενο η μητέρα, στην οποία είχε ανατεθεί με δικαστική απόφαση η αποκλειστική επιμέλεια του τέκνου σύμφωνα με το άρθρο 1518 ΑΚ, να αρνείται να συναινέσει στην παράδοση του παιδιού στον πατέρα, έστω και για λίγες ώρες ή ημέρες μη σεβόμενη το δικαίωμα επικοινωνίας του πατέρα.^[11] Το αποτέλεσμα σε τέτοιες περιπτώσεις, είναι να αποξενώνεται το τέκνο παντελώς από τον πατέρα του.

Στο άρθρο 1513 §1 εδ. β' ΑΚ, όπως αυτό ίσχυε πριν από τη μεταρρύθμιση στο Οικογενειακό Δίκαιο με τον ν.4800/2021, προβλεπόταν ήδη η δυνατότητα της από κοινού άσκησης της γονικής μέριμνας υπό τη μορφή επιλογής του δικαστή κατά την ανάθεση της επιμέλειας ύστερα από τη λύση του γάμου, αν και κατά το σύνθηδες δεν αποτελούσε την πρώτη επιλογή του δικαστή και τελούσε επιπροσθέτως υπό την προϋπόθεση της σχετικής συμφωνίας των γονέων.^[12] Μελέτη σειράς δικαστικών αποφάσεων των τελευταίων ετών καταδεικνύει ότι τα αιτήματα «συνεπιμέλειας» των γονέων συχνά δεν γίνονταν αποδεκτά από τα δικαστήρια, διότι κρίνονταν πως δεν εξυπηρετείτο με τον τρόπο αυτόν στο μέγιστο δυνατό βαθμό το συμφέρον του τέκνου.^[13]

Υπάρχουν, βέβαια, και αιτήματα «συνεπιμέλειας», με επιλογή του συστήματος της εναλλασσόμενης κατοικίας του ανήλικου τέκνου. Η νομολογία έχει απορρίψει τέτοια αιτήματα, σε περίπτωση που η γεωγραφική απόσταση του τόπου κατοικίας των διαδίκων υπήρξε τόσο μεγάλη (80 χλμ.), ώστε οι συχνές μετακινήσεις, η αλλαγή του περιβάλλοντος και η δυσκολία των γονέων να παρευρεθούν μαζί για να συνεννοηθούν σε θέματα που να αφορούν την επιμέλεια του τέκνου τους να συνε-

πάγονται τη μη εξυπηρέτηση του συμφέροντος του τέκνου.^[14] Σε αυτή την περίπτωση η επιμέλεια ανατέθηκε και πάλι στη μητέρα του τέκνου. Άξια ειδικής μνείας είναι η πλέον πρόσφατη απόφαση επί του θέματος από το Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, η ΑΠ 1016/2019, σύμφωνα με την οποία το πρωτοβάθμιο Δικαστήριο ορθώς ανέθεσε στη μητέρα την αποκλειστική επιμέλεια της ανήλικης κόρης της. Η απόφαση διέλαβε την κρίση πως η εναλλασσόμενη κατοικία δεν ενισχύει την συναισθηματική ασφάλεια και συναισθηματική σταθερότητα του τέκνου, που συνιστούν απαραίτητα στοιχεία για την εξυπηρέτηση του συμφέροντός του. Επίσης, ότι, υπό καθεστώς εναλλασσόμενης κατοικίας, η συχνότητα επικοινωνίας που δίνεται στον γονέα, ο οποίος δεν ασκεί την επιμέλεια του τέκνου, είναι τέτοια, ώστε, ουσιαστικά, να πρόκειται για εναλλαγή στην επιμέλεια, με αποτέλεσμα το μη ζητούμενο «μοίρασμα» του ανήλικου παιδιού μεταξύ των γονέων.

III. Η «συνεπιμέλεια» μετά τη μεταρρύθμιση στο οικογενειακό δίκαιο με τον ν.4800/2021

A. Η Νομοπαρασκευαστική Επιτροπή του Υπουργείου Δικαιοσύνης συγκροτήθηκε για να διαμορφώσει ένα νομοθετικό πλαίσιο στον τομέα του Οικογενειακού Δικαίου και, ειδικότερα, των σχέσεων γονέων και τέκνων, το οποίο να ανταποκρίνεται τόσο στις κοινωνικές συνθήκες της Ελλάδας του 2021 όσο και στις διεθνείς και ευρωπαϊκές Συνθήκες που δεσμεύουν τη Χώρα. Αξίζει να αναφερθεί πως για την ελληνική Πολιτεία δεν παράγεται δέσμευση εφαρμογής οποιασδήποτε ρύθμισης του ενωσιακού δικαίου ή, ειδικότερα, της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ως προς τη θέσπιση ενός νομοθετικού πλαισίου που να αφορά στην καθιέρωση ενός συγκεκριμένου συστήματος επιμέλειας και επικοινωνίας. Το ίδιο ισχύει και ως προς τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του

... Μελέτη σειράς δικαστικών αποφάσεων των τελευταίων ετών καταδεικνύει ότι τα αιτήματα «συνεπιμέλειας» των γονέων συχνά δεν γίνονταν αποδεκτά από τα δικαστήρια, διότι κρίνονταν πως δεν εξυπηρετείτο με τον τρόπο αυτόν, στο μέγιστο δυνατό βαθμό το συμφέρον του τέκνου

[9] Αθ. Κοτζιάμπαση, Αναγκαιότητες αλλαγές στο δίκαιο των σχέσεων γονέων και τέκνων μετά το διαζύγιο και παρατηρήσεις επί του ΣχΝ του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας 2021, σελ. 389.

[10] Χ. Σταμπέλου, ό.π., σελ. 386.

[11] Κ. Μπουτονάς Σκέψεις ως προς την εξασφάλιση του δικαιώματος προσωπικής επικοινωνίας του γονέα που δεν έχει την επιμέλεια με το ανήλικο τέκνο του

Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας 2021, σελ. 401.

[12] Α. Ποττάκης, Προτάσεις για την αναμόρφωση του Οικογενειακού Δικαίου, Συνήγορος του Πολίτη, Αρθ. Πρωτ. 113/5.8.2020, σελ. 3.

[13] ΑΠ 1016/2019, ΜΕφΑθ 72/2016, ΜΕφΑθ 504/2019, ΜΠρΑθ 4029/2019, ΜΠρΑθ 5173/2020, ΜΠρΛασιθ 261/2020.

[14] ΜΕφΘεσ 1420/2020.

Οικογενειακό Δίκαιο

Παιδιού (ΔΣΔΠ), η οποία κυρώθηκε με τον ν.2102/1992 και δεν επιτάσσει την υποχρεωτική ίση χρονική κατανομή της επιμέλειας, παρά μόνο επιδιώκει να εξασφαλιστεί η συνυπευθυνότητα των γονέων σχετικά με την ανατροφή του παιδιού τους, καθώς και η ανάπτυξη προσωπικών σχέσεων άμεσης επαφής μεταξύ του παιδιού και των δυο γονιών του.^[15] Αποτέλεσμα των εργασιών της ανωτέρω Επιτροπής, ύστερα και από τις προσαρμογές και παρεμβάσεις του Υπουργείου Δικαιοσύνης, υπήρξε το νομοσχέδιο με τίτλο «Μεταρρυθμίσεις αναφορικά με τις σχέσεις γονέων και τέκνων και άλλα ζητήματα Οικογενειακού Δικαίου», το οποίο υπέστη αλλαγές κατά τη συζήτησή του στη Βουλή και διαμορφώθηκε πλέον ως ν.4800/2021.

Στο Κεφάλαιο Α' του ν. 4800/2021 που φέρει τον τίτλο «Σκοπός και Αντικείμενο» ορίζεται ως αντικείμενο του νόμου, μεταξύ άλλων, η «αναμόρφωση των σχέσεων μεταξύ γονέων και τέκνων μετά τη διακοπή της συμβίωσης, το διαζύγιο, την ακύρωση του γάμου ή τη λύση του συμφώνου συμβίωσης» (άρθρο 2 ν. 4800/2021), με στόχο την «εξυπηρέτηση του βέλτιστου συμφέροντος του τέκνου δια της ενεργού παρουσίας και των δυο γονέων κατά την ανατροφή του και την εκπλήρωση της ευθύνης τους έναντι αυτού» (άρθρο 1 ν. 4800/2021).^[16] Για την επίτευξη του σκοπού αυτού ο ν.4800/2021 εισάγει μια σειρά από αλλαγές κρίσιμων άρθρων του ΑΚ που ρυθμίζουν τα ζητήματα της άσκησης της γονικής μέριμνας των τέκνων.

Β. Κομβικό προς την κατεύθυνση αυτή είναι το νέο άρθρο 1513 ΑΚ όπου ο νομοθέτης θεσπίζει τον κανόνα της «συνεπιμέλειας»^[17]: Σύμφωνα με το άρθρο αυτό, «Στις περιπτώσεις διαζυγίου ή ακύρωσης του γάμου ή λύσης ή ακύρωσης του συμφώνου συμβίωσης ή διακοπής της συμβίωσης των συζύγων ή των μερών του συμφώνου συμβίωσης και εφόσον ζουν και οι δύο γονείς, εξακολουθούν να ασκούν από κοινού και εξίσου τη γονική μέρι-

μνα. Ο γονέας με τον οποίο διαμένει το τέκνο, επιχειρεί τις πράξεις που προβλέπονται στο πρώτο εδάφιο του άρθρου 1516, κατόπιν προηγούμενης ενημέρωσης του άλλου γονέα». Βεβαίως, οι γονείς μπορούν να συμφωνήσουν διαφορετικά, ιδίως να αναθέσουν την άσκηση της γονικής μέριμνας σε έναν από αυτούς ή να την κατανειμούν μεταξύ τους, ορίζοντας και τον τόπο κατοικίας του τέκνου, τον γονέα με τον οποίο θα διαμένει και τον τρόπο επικοινωνίας του με τον άλλο γονέα. Διαπιστώνεται, επομένως, πως ο προσδιορισμός του τόπου κατοικίας του τέκνου επιχειρείται με την παρούσα διάταξη να αποσπαστεί ως παράμετρος της επιμέλειας (βλ. ΙΙ) και, κατ'επέκταση, να ανεξαρτητοποιηθεί από αυτήν. Η ρύθμιση αυτή, όπως επίσης και η ρύθμιση του άρθρου 4 του ν.4800/2021, όπου γίνεται ξεχωριστή αναφορά στον τόπο διαμονής του τέκνου και στην επιμέλεια αυτού, φαίνεται να αντιβαίνουν στη ρύθμιση που εισάγει το άρθρο 11 του ν.4800/2021 το οποίο έρχεται να αντικαταστήσει το άρθρο 1518 ΑΚ και σύμφωνα με το οποίο η επιμέλεια περιλαμβάνει τον προσδιορισμό του τόπου διαμονής του τέκνου.^[18]

Η ανωτέρω συμφωνία των γονέων καταρτίζεται με έγγραφο βέβαιης χρονολογίας και ισχύει τουλάχιστον για δύο (2) έτη και παρατείνεται αυτοδικαίως, εκτός αν κάποιος από τους δύο γονείς δηλώσει εγγράφως στον άλλο γονέα, πριν τη λήξη του συμφωνημένου χρόνου, ότι δεν επιθυμεί την παράτασή του. Αν δεν είναι δυνατή η από κοινού άσκηση της γονικής μέριμνας, εξαιτίας διαφωνίας των γονέων και ιδίως αν ο ένας γονέας αδιαφορεί ή δεν συμπράττει σε αυτήν ή δεν τηρεί την τυχόν υπάρχουσα συμφωνία για την άσκηση ή τον τρόπο άσκησης της γονικής μέριμνας ή αν η συμφωνία αυτή είναι αντίθετη προς το συμφέρον του τέκνου ή αν η γονική μέριμνα ασκείται αντίθετα προς το συμφέρον του τέκνου, καθένας από τους γονείς προσφεύγει σε διαμεσολάβηση, εξαιρουμένων των περιπτώσεων ενδοοικογενειακής βίας, όπως ο νόμος

Θεμελιώδης νομοθετική πρόνοια του ν.4800/2021 η ρητή και άνευ αμφιβολιών διευκρίνιση «του βέλτιστου συμφέροντος του τέκνου»

[15] Οι θέσεις της ΕΟΔ επί του νομοσχεδίου του Υπ. Δικαιοσύνης για την (συν)επιμέλεια τέκνων σε www.eod.gr. Βλ., επίσης, Επιστημονική Υπηρεσία της Βουλής των Ελλήνων, Έκθεση επί του νομοσχεδίου «Μεταρρυθμίσεις αναφορικά με τις σχέσεις γονέων και τέκνων και άλλα ζητήματα οικογενειακού δικαίου», Αθήνα Μάιος 2021, σελ. 5.

[16] Επιστημονική Υπηρεσία της Βουλής των Ελλήνων, ό.π., σελ. 1.

[17] Ι. Κονδύλη, Ειδικές πράξεις του γονέα μετά το διαζύγιο, την διάσπαση ή την ακύρωση του γάμου, Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας 2021, σελ. 398.

[18] Επιστημονική Υπηρεσία της Βουλής των Ελλήνων, ό.π., σελ. 15-16.

Η «συνεπιμέλεια» πριν και μετά τη μεταρρύθμιση

ορίζει. Αν διαφωνούν, αποφασίζει το δικαστήριο (ΑΚ 1514 παρ. 1, 2).

Η νέα διάταξη γεννά τον ακόλουθο προβληματισμό: Όπως προαναφέρθηκε, με το νέο άρθρο 1513 ΑΚ τη γονική μέριμνα θα ασκούν οι γονείς του τέκνου «από κοινού» και «εξίσου».^[19] Η προσθήκη της αόριστης νομικής έννοιας «εξίσου», η οποία δεν προβλέπονταν στο κείμενο, το οποίο παρέδωσε η Νομοπαρασκευαστική Επιτροπή^[20] αποδοκίμαστηκε έντονα από την πλειοψηφία των νομικών επιστημόνων ως άστοχη και ασαφής. Σύμφωνα με μια άποψη, θα ήταν εσφαλμένο ο όρος «εξίσου» να ερμηνευθεί ως «ισόχρονη» άσκηση της γονικής μέριμνας, επειδή η κατανομή του χρόνου άσκησης της γονικής μέριμνας σε ίσα μέρη δεν μπορεί εν τοις πράγμασι να αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την επίτευξη του σκοπού του νόμου που είναι η εξυπηρέτηση του συμφέροντος του τέκνου (ratio legis), καθώς δεν μπορεί να είναι προς το συμφέρον του τέκνου να καταχωρηθεί ίσος χρόνος επιμέλειας σε έναν αδιάφορο ή ακατάλληλο γονέα.^[21] Διότι, ναι μεν τα παιδιά χρειάζονται την παρουσία και των δυο γονέων μεγαλώνοντας, αλλά όχι αν οι γονείς αυτοί είναι ανεπαρκείς ως προς την εκπλήρωση του ρόλου αυτού. Έχει υποστηριχθεί, άλλωστε, από εκπροσώπους της επιστήμης της ψυχολογίας η ανάγκη να πραγματοποιείται μια «εκτίμηση καταλληλότητας» κάθε γονέα, καθώς και να εξετάζεται η σχέση του και το ταίριασμα του με το παιδί.^[22]

Γ. Όλα τα ανωτέρω εφαρμόζονται, προφανώς, εφόσον εξυπηρετούν το συμφέρον του τέκνου. Στην §2 του νέου άρθρου 1511 ΑΚ εξειδικεύεται από τον νομοθέτη η αόριστη νομική έννοια του συμφέροντος του τέκνου, όπου γίνεται λόγος για την εξυπηρέτηση αυτού μέσα από την ουσιαστική συμμετοχή και των δυο γονέων στην ανατροφή και φροντίδα του τέκνου καθώς αποτρέπεται επίσης η διάρρηξη των σχέσεων του παιδιού με καθέναν από τους γονείς του. Φαίνεται πως η εξειδίκευση αυτή παρέχει μια μάλλον δεσμευτική κατεύθυνση προς τον εφαρμοστή του δικαίου, επειδή δεν

ορίζεται, όπως αυτό συμβαίνει στις παραμέτρους του επόμενου εδαφίου, η συνεκτίμηση των κριτηρίων αυτών.^[23] Υποστηρίζεται, ωστόσο, πως η αόριστη νομική έννοια του συμφέροντος του τέκνου, η οποία μάλιστα προστατεύεται τόσο από τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (άρθρα 3 και 9 ΔΣΔΠ) όσο και από το άρθρο 24 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το άρθρο 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, θα πρέπει να εξειδικεύεται σε κάθε περίπτωση με γνώμονα τις συγκεκριμένες περιστάσεις που επικρατούν (in concreto) δίχως ο νομοθέτης να κατευθύνει τον δικαστή εκ των προτέρων προς μια συγκεκριμένη κατεύθυνση.^[24]

IV. Το δικαίωμα επικοινωνίας

Ο γονέας, με τον οποίον δεν διαμένει το τέκνο, ανάλογα με την απόφαση, που έλαβε επ' αυτού το δικαστήριο, διατηρούσε, σύμφωνα με το προϊσχύσαν νομοθετικό πλαίσιο, το δικαίωμα επικοινωνίας με το παιδί του (ΑΚ 1520 παρ. 1). Ακόμη, σύμφωνα με το προϊσχύσαν νομοθετικό πλαίσιο, οι γονείς του τέκνου δεν είχαν το δικαίωμα να εμποδίσουν την επικοινωνία του τέκνου με τους απώτερους ανιόντες του, εκτός αν γι' αυτό συνέτρεχε κάποιος σοβαρός λόγος (ΑΚ 1520 παρ. 2). Τα σχετικά με την επικοινωνία, στις περιπτώσεις των προηγούμενων παραγράφων (ΑΚ 1520 παρ. 1-2) ρυθμιζόνταν ειδικότερα από το δικαστήριο (ΑΚ 1520 παρ. 3).

Ο ν.4800/2021, αντικατέστησε την 1520 ΑΚ προς την κατεύθυνση της διεύρυνσης του δικαιώματος επικοινωνίας. Θα πρέπει να αναφερθεί, στο σημείο αυτό, πως η Ελλάδα έχει καταδικαστεί από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, στην υπόθεση Fourkiotis κατά Ελλάδας, γιατί παραβίασε τη θετική υποχρέωση του Κράτους (status positivus), ως προς την εξασφάλιση της αποτελεσματικής άσκησης του δικαιώματος επικοινωνίας του πατέρα σε κατάλληλα χρονικά διαστήματα, ώστε να μην αποξενωθούν τα τέκνα

Οι αλλαγές του ν. 4800/2021 στηρίζονται στις διατάξεις της επιστήμης της ψυχολογίας η οποία προβάλλει την «ανάγκη να πραγματοποιείται μια «εκτίμηση καταλληλότητας» κάθε γονέα, καθώς και να εξετάζεται η σχέση του και το ταίριασμα του με το παιδί»

[19] ΦΕΚ 81/Α/21-5-2021, σελ. 7595.

[20] Χ. Σταμπέλου Χριστίνα, ό.π., σελ. 386.

[21] Χ. Σταμπέλου, ό.π., σελ. 386.

[22] Κ. Λαδοπούλου, «Συνεπιμέλεια» και ψυχική υγεία των παιδιών, Εφαρμογές Αστικού Δικαίου & Πολιτικής Δικονομίας 2021, σελ. 395.

[23] Επιστημονική Υπηρεσία της Βουλής των Ελλήνων, ό.π., σελ. 7.

[24] Επιστημονική Υπηρεσία της Βουλής των Ελλήνων, ό.π., σελ. 6. Χ. Σταμπέλου, ό.π., σελ. 386. Οι θέσεις της ΕΟΔ επί του νομοσχεδίου του Υπ. Δικαιοσύνης για την (συν)επιμέλεια τέκνων σε www.cod.gr, σελ. 1.

Οικογενειακό Δίκαιο

του τελείως απ' αυτόν υπό την «εχθρική» επίδραση της μητέρας τους. Διαπιστώθηκε, ακόμη, τόσο η αδυναμία εκτέλεσης της απόφασης του Πρωτοδικείου, που καθορίζει το δικαίωμα επικοινωνίας, όσο και η απουσία της αποτελεσματικής προσφυγής του πατέρα, ώστε να παραπονεθεί για την ανεπαρκή προστασία, από τις κρατικές διαδικασίες, που συνιστά δικαίωμα του σύμφωνα με το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ. Οι ελληνικές Αρχές απέτυχαν, περαιτέρω, στην υλοποίηση της υποχρέωσής τους, να λάβουν γρήγορα και πρακτικά μέτρα, προκειμένου να προτρέψουν τους ενδιαφερόμενους γονείς σε μια καλύτερη συνεργασία, με σκοπό το υπέρτατο συμφέρον των τέκνων, ώστε να μην διαλυθούν ή διαταραχθούν οι σχέσεις τους με τον πατέρα.^[25]

Στο άρθρο 13 παρ. 1 του ν.4800/2021, το οποίο αντικαθιστά το άρθρο 1520 ΑΚ ορίζεται, πλέον, πως ο γονέας με τον οποίο δεν διαμένει το τέκνο δεν έχει μόνο το δικαίωμα, αλλά και την υποχρέωση της, κατά το δυνατό, ευρύτερης επικοινωνίας με αυτό. Το άρθρο 13 παρ. 1 του ν.4800/2021 ορίζει επίσης, πως ο γονέας με τον οποίο διαμένει το τέκνο, οφείλει σε τακτική βάση τη διευκόλυνση και προώθηση της επικοινωνίας του τέκνου με τον άλλον γονέα.

Επιπλέον, σύμφωνα με τη νέα ρύθμιση, τεκμαίρεται πως ο χρόνος επικοινωνίας του τέκνου με τη μορφή της φυσικής παρουσίας του γονέα στον όποιον δεν διαμένει το παιδί ανέρχεται στο 1/3 του συνολικού χρόνου, εκτός εάν ο γονέας αυτός επιθυμεί λιγότερο χρόνο επικοινωνίας. Εντύπωση προκαλεί στην παρούσα ρύθμιση η καθιέρωση τεκμηρίου του 1/3 του συνολικού χρόνου επικοινωνίας με τη φυσική παρουσία του γονέα, η οποία, μάλιστα, έχει χαρακτηριστεί και ως αυθαίρετη, γλωσσικά άστοχη και νομικά αδόκιμη.^[26] Το εύλογο ερώτημα που ανακύπτει είναι σύμφωνα με ποια αξιολογικά κριτήρια και βασισμένα πάνω σε ποια ψυχολογική ή κοινωνιολογική μελέτη «τεκμαίρεται» ο χρόνος επικοινωνίας στο 1/3 του συνολικού χρόνου, ώστε αυτό να συμβάλει στην εξυπηρέτηση του συμφέροντος του τέκνου; Και βεβαίως σε ποια βάση θα υπολογισθεί το κλάσμα αυτό.

Το δικαίωμα επικοινωνίας περιορίζεται ή αποκλείεται μόνο για εξαιρετικά σοβαρούς λόγους (άρθρο 13 παρ. 1 ν.4800/2021), ιδίως όταν ο γονέας με τον οποίον δεν διαμένει το τέκνο, κριθεί ακατάλληλος να ασκεί το δικαίωμα επικοινωνίας. Για τη διαπίστωση της ακαταλληλότητας του γονέα το δικαστήριο μπορεί να διατάξει κάθε πρόσφορο μέσο, ιδίως την εκπόνηση εμπειριστατωμένης έκθεσης κοινωνικών λειτουργών ή ψυχιάτρων ή ψυχολόγων. Διερωτάται κανείς, στο σημείο αυτό, αν η εξασφάλιση του δικαιώματος επικοινωνίας, του γονέα, με τον οποίον δεν διαμένει το τέκνο είναι, τελικά, ζήτημα αναμόρφωσης του σχετικού νομοθετικού πλαισίου, με την προσθήκη μάλιστα αόριστων νομικών εννοιών με δυσχέρειες στην ερμηνεία και κατανόηση τους από τον εφαρμοστή του δικαίου, ορθότερης εφαρμογής των υφιστάμενων διατάξεων ή καλύτερης στελέχωσης των αρμοδίων αρχών και υπηρεσιών για τη στήριξη του δικαστή στο έργο του.

Επίλογος

Αντικείμενο του παρόντος άρθρου υπήρξε η ανάλυση των μεταρρυθμίσεων που επήλθαν στο Οικογενειακό Δίκαιο και, συγκεκριμένα, στο ζήτημα της «συνεπιμέλειας» με την ψήφιση του ν.4800/2021. Διαπιστώθηκε, καταρχάς, πως η έννοια της «συνεπιμέλειας» δεν είναι μια μονοσήμαντη έννοια, αλλά πως η «συνεπιμέλεια» μπορεί να λάβει διάφορες μορφές και συνιστά την από κοινού ασκούμενη επιμέλεια του τέκνου ή των τέκνων ενός ζεύγους ύστερα από την ακύρωση ή λύση του γάμου, του συμφώνου συμβίωσης ή και της διακοπής της συμβίωσης.

Προφανώς η αποξένωση του παιδιού από τον ένα γονέα ύστερα από την ανάθεση της επιμέλειας στον άλλον συνιστά μια άκρως δυσάρεστη επίπτωση. Στην «ιδανική» περίπτωση οι δυο αυτοί άνθρωποι είναι πρόθυμοι να ξεπεράσουν τα όσα τους χωρίζουν, να συνεργασθούν και να αφοσιωθούν ως προς το μέλλον στη φροντίδα και ανατροφή του παιδιού τους. Αυτή όμως η «ιδανική» εκδοχή μοιάζει αδιανόητο να αποτυπωθεί σε γενικό κανόνα δικαίου που να μπορεί να εφαρμοσθεί στην

Το δικαίωμα της επικοινωνίας γονέα τέκνου είναι κομβικής σημασίας και κάμπτεται μόνο για εξαιρετικά σοβαρούς λόγους

^[25] ΕΔΔΑ απόφ. της 16.6.2016 (προσφυγή αρ. 74758/11) Fourkiotis κατά της Ελλάδας [Δικαίωμα επικοινωνίας πατέρα με τέκνο].

^[26] Αθ. Κοτζάμπαση, ό.π., σελ. 392.

Η «συνεπιμέλεια» πριν και μετά τη μεταρρύθμιση

πράξη, διότι, σε πολλές περιπτώσεις, οι σχέσεις μεταξύ των γονέων παραμένουν διαταραγμένες επί σειρά ετών ύστερα από το διαζύγιο ή την αντιδικία για την επιμέλεια των τέκνων. Γεγονός, αν μη τι άλλο, ανθρώπινο. Πάντως, το συμφέρον του τέκνου δεν εξυπηρετείται μέσω της ισάξιας και ισόχρονης παρουσίας ενός ακατάλληλου ή αδιάφορου γονέα, την οποία δεν επιτάσσει ούτε το ενωσιακό

ούτε κάποιο άλλο υπερεθνικό δίκαιο. Ο στόχος δεν πρέπει να είναι σε καμία των περιπτώσεων η «εργαλειοποίηση» του θεσμού της «συνεπιμέλειας» ως μέσου ικανοποίησης των γονέων ή ακόμη και των οικογενειών τους, ανεξαρτήτως της καταλληλότητάς τους ως γονέων, υπό την έννοια της διεκδίκησης ενός λαφύρου.

∴∴∴

Ο στόχος δεν πρέπει να είναι σε καμία των περιπτώσεων η «εργαλειοποίηση» του θεσμού της «συνεπιμέλειας» ως μέσου ικανοποίησης των γονέων ή ακόμη και των οικογενειών τους, ανεξαρτήτως της καταλληλότητάς τους ως γονέων, υπό την έννοια της διεκδίκησης ενός λαφύρου